

ПРИНЦИПИ ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ, ПРІОРИТЕТІВ І ІНДИКАТОРІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛЮДИНОЦЕНТРИСТСЬКОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Проектом Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року, формуванням якого займається Міністерство розвитку громад і територій України з 13 березня 2019 р., реалізується девіз «Розвиток та єдність, орієнтовані на людини» [1, 2].

У відповідності до конституційного принципу пріоритетів інтересів людини у державній політиці метою державної регіональної політики на період до 2027 р. визнано підвищення рівня життя населення незалежно від місця проживання людини в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні.

Формування людиноцентристського розвитку орієнтовано на забезпечення цільової орієнтації соціально-економічної та регіональної політики (як її органічної складової) на людину, на людський капітал, на людський потенціал, на людський розвиток кожного окремого регіону та держави в цілому.

В Україні інституалізація людиноцентристського підходу в політиці, стратегіях та у програмах розвитку відбувається послідовними етапами рейтингової оцінки складових та інтегрального значення Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР). Це здійснювалося з 1999 по 2011 р. за статистичними забезпеченнями Методики вимірювання ІРЛР 2001 року та з 2012 р. – за аналогічною Методикою 2012 р. на статистичній базі з 2004 року.

Використовуючи ці Методики 2001 і 2012 рр., Держкомстат та Державна служба статистики з 2000 року видавали щорічний статистичний бюлетень «Регіональний людський розвиток» [3,4]. Він містив результати розрахунків складових й інтегрального значення ІРЛР за дев'ятьма аспектами людського розвитку та 92 показникам за Методикою 2001 р. та за шістьма аспектами людського розвитку і 33 показникам за Методикою 2012 р.

Статистичні бюлетені «Регіональний людський розвиток» практично завжди включали Методика виміру ІРЛР 2012 р. і ре-

зультати рейтингової оцінки місць адміністративних областей на єдиній шкалі, а також його значення в цілому по Україні. В передмові кожного бюлетеня підкреслювалась необхідність підвищення ролі Людини в державотворенні України [5].

Орієнтація Державної стратегії регіонального розвитку України на **Людину** в контексті узгодженості з Регіональними стратегіями засвідчило визнання **Людей** епіцентром прогресу, тому що **Людський розвиток** став не лише ключовою метою, а й найбільш важливим детермінантом і чинником соціально-економічного розвитку регіонів та держави в цілому.

В зв'язку з цим органам центральної і регіональної влади необхідно, з одного боку, більшу увагу зосереджувати на заохоченні **Людей** до їх особистого розвитку, посилення їх ролі у суспільстві та розширенню їх можливостей щодо вибору свого майбутнього. З іншого боку, органам державної влади різних рівнів адміністративно-територіального устрою необхідно дбати, щоб **Люди** брати на себе відповідальність як за свій вибір, так і за його реалізацію.

Саме ці визначення процесів взаємодії **Людей** та органів державної влади на усіх рівнях адміністративно-територіального устрою дозволили б замістити сепаратистські настрої населення Українського Донбасу впровадженням ідей і положень бюджетного федералізму в унітарній державі, як основи фінансового забезпечення стабільного соціально-економічного (в тому числі і людського) розвитку кожного регіону та держави в цілому як суверенної, незалежної та унітарної [6].

Накопичені результати рейтингової оцінки складових та інтегрального визначення ІРЛР по 27 адміністративно-територіальним одиницям України (24 області, АР Крим, м. Київ та Севастополь) створили передумови переходу до планово-прогнозних розрахунків відповідних показників-стимуляторів людського розвитку та показників-дестимуляторів людського розвитку з можливостями їх проектною оптимізації для визначення стратегічних пріоритетів і стратегічних індикаторів людиноцентристського, а згодом і соціально-економічного розвитку кожного регіону України як суверенної, незалежної і унітарної держави.

Доречним стає соціологічний аналіз етапів формування соціально-економічної і регіональної політики, які втілювалися у відповідних Стратегіях на перспективу 3-5-10 років з орієнтацією на людський розвиток.

Мета статті: обґрунтування алгоритму (логічної схеми) визначення стратегічних цілей, стратегічних пріоритетів і стратегіч-

них індикаторів людиноцентристського розвитку на основі узагальнення принципів їх визначення у Державних стратегіях регіонального розвитку України на періоди до 2015, 2020 та 2027 рр. та прогнозно-планових розрахунків Індексу регіонального людського розвитку конкретних адміністративних областей.

Розглядаючи основні проблеми розвитку регіонів, Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року (*затверджена постановою Уряду від 21 липня 2006 р. № 1001 за підписом прем'єр-міністра України Юрія Єханурова*) визнала людський потенціал основним стратегічним ресурсом і чинником економічного зростання в регіонах [7].

В постанові констатувалось, що процес використання людського потенціалу в регіонах уповільнився через ситуацію, що склалася на ринку праці, низький рівень якості надання соціальних послуг та освіти, зниження доходів та рівня особистого споживання, поширення бідності.

Розв'язання потребувала проблема збереження і зміцнення трудового потенціалу, що має велике значення для сталого соціально-економічного розвитку України. Кількісні та якісні параметри трудового потенціалу в умовах кризових явищ в економіці та соціальних протиріч у суспільстві були визнані основним чинником розвитку регіонів.

Саме тому основною метою державної регіональної політики України на період до 2015 року стало створення умов, що надали б змогу регіонам повністю реалізувати наявний потенціал, зробити максимальний внесок в національну економіку, здобути конкурентні переваги на зовнішньому ринку.

Забезпечення розвитку людських ресурсів було визнано *другим стратегічним завданням* Державної регіональної політики на період до 2015 року поряд з підвищенням конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу (*перше завдання*), розвитком міжрегіонального співробітництва (*третє завдання*), створення інституціональних умов для регіонального розвитку (*четверте завдання*).

Стратегічними індикаторами моніторингу виконання другого стратегічного завдання були визначені показники **Індексу людського розвитку, рівня освіченості населення, середньомісячного рівня доходів у розрахунку на одну особу, кількість зареєстрованих злочинств (правопорушень), у тому числі серед підлітків.**

Крім того, пріоритетними напрямками забезпечення розвитку людських ресурсів були наголошені, *по-перше*, забезпечення висо-

ких стандартів навчання, доступного для працівників протягом усього періоду їх виробничої діяльності, *по-друге*, активізація співпраці у сфері освіти і науки, *по-третє*, забезпечення повної зайнятості працездатного населення. Зрозуміло, що моніторинг цих трьох пріоритетних напрямів повинен був здійснюватися системою стратегічних індикаторів, передбачених постановою Уряду від 24 липня 2006 року № 1001 [7, с. 59-63].

Серед 9 основних принципів політики регіонального розвитку в Україні на період до 2015 року (*програмування; концентрації; синхронізації дій; поляризованого розвитку; додатковості; субсидіарності; збалансованого розвитку партнерства і єдності*) принцип єдності одночасно ставав однією з цілей регіонального розвитку.

Досягнення органічно-діалектичної єдності регіонального розвитку передбачалось забезпечити в усіх трьох вимірах [7, с. 26]:

1. Суспільної єдності, яка полягала у зменшенні відмінностей між окремими регіонами у використанні людських ресурсів та рівні життя населення.

2. Економічної єдності, яка полягала у зменшенні відмінностей в економічному розвитку між регіонами.

3. Просторової єдності, яка полягала у створенні інфраструктурних умов для розвитку периферійних регіонів.

Але, незважаючи на те, що Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2015 року була передбачена система 24 показників взаємоузгодження діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо розвитку регіонів, нова, чергова Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (*затверджена постановою Уряду від 06 серпня 2014 року № 385*) не включала результати аналізу виконання стратегічного завдання до 2015 року щодо забезпечення розвитку людських ресурсів на основі принципу єдності та партнерства між Урядом та обласними радами шляхом укладання Угод щодо регіонального розвитку [8].

Тобто, формування нормативно-правової бази запровадження нових механізмів стимулювання розвитку регіонів не було завершено згідно із Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів», який був прийнятий 08.09.2005 року і набрав чинності з 01.01.2006 року.

Ретельному аналізу повинно було б приділено проблемам взаємодії органів загальнонаціональної та регіональної влади при виконанні статті 66 «Збалансування місцевих бюджетів» Закону Укра-

їни «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 року № 280/97-ВР [9]; статті 17 «Повноваження в галузі соціально-економічного розвитку» Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 09. 04. 1999 року № 586-XIV [10] та статті 20 «Основні засади фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій» Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05. 10. 2000 року № 2017-III [11].

Крім того, в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року відсутня оцінка виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 березня 2013 року № 208-р «Про затвердження плану заходів на 2013-2015 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» [12]. Насамперед, необхідно було своєчасно затвердити 15 державних стандартів соціальних послуг, якими визначені зміст, обсяг, норми, нормативи, умови та порядок надання соціальних послуг, показники якості їх надання.

Основними принципами державної регіональної політики на період до 2020 року були визначені: *конституційність і законність; співробітництво; паритетність; відкритість; субсидіарність; координація; єдність; історична спадкоємність; сталий розвиток (дев'ять уточнених принципів проти дев'яти принципів регіональної політики на період до 2015 року) [8, с. 7].*

Натомість, не вистачає принципу **«чесності і відповідальності влади»** як духовної складової менталітету українського чиновництва. Також, змістовне розкриття сталого розвитку повинно було б здійснено не технократично, а гуманітарно, як основи невід'ємних прав людини на життя та повноцінний розвиток за економічними, соціальними та екологічними вимірами.

Метою стратегічною спрямування державної регіональної політики до 2020 року були визначені три органічні складові:

1. Розвиток та єдність, орієнтовані на людину.
2. Досягнення економічного зростання регіонів шляхом використання власного потенціалу та реалізації ефективної державної регіональної політики і, як наслідок, підвищення рівня життя населення.

3. Інтеграція регіонального, економічного, інформаційного, освітнього, культурного простору до загальноукраїнського простору, в якому особа має змогу для самореалізації та підвищення якості життя незалежно від місця проживання (*єдність загальноукраїнського простору*).

Виконанням зазначеної мети передбачалось досягнення **більш вищих рівнів стандартів і якості життя людей**, зростання можливостей для створення та ефективного функціонування партнерських відносин між суспільством, державою і бізнесом.

Цілями державної регіональної політики до 2020 року були визнані: «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів», «Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток», «Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку» [8, с. 12; с. 20; с. 29].

Реалізація Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» також була націлена на впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід нашої незалежної держави на провідні позиції у світі. З 25 стратегічних індикаторів реалізації Стратегії (*схвалена Указом Президента України 12 січня 2015 року № 5/2015*), сім індикаторів були пов'язані з розвитком людського капіталу [13]:

1. Чисельність професійних військових на 1000 населення збільшиться із 2,8 до 5,6 осіб за розрахунками Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру;

2. Оновлення кадрового складу державних службовців у правоохоронних органах, судах, інших державних органах на 70 відсотків;

3. 75 відсотків випускників загальноосвітніх навчальних закладів володітимуть щонайменше двома іноземними мовами, що підтверджуватиметься міжнародними сертифікатами;

4. Середня тривалість життя людини за розрахунками Світового банку підвищиться на 3 роки;

5. Валовий внутрішній продукт (за паритетом купівельної спроможності) у розрахунку на одну особу, який розраховує Світовий банк, підвищиться до 16 000 доларів США;

6. Україна разом із Світовим банком розробить показник добробуту громадян, визначиться з його цільовим значенням та проводитиме моніторинг змін такого показника;

7. За глобальним індексом конкурентоспроможності у боротьбі за таланти, який розраховує одна з провідних світових бізнес-шкіл INSEAD, Україна увійде до 30 кращих держав світу.

Входження нашої держави до 50 кращих країн світу за Індексом людського розвитку було передбачено Середньостроковим планом пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року, який був затверджений розпорядженням Уряду від 03.04.2017 року № 275-р [14].

І це при умовах, що Україна за Індексом людського розвитку посідала 83 місце у 2013 році, погіршив на 5 позицій цей результат проти 78 місця у 2012 році, та 88 місце у рік затвердження вказаного розпорядження, – у 2017 році. Тобто за 4 роки (2017-2020 рр.) необхідно було подолати відстань у 38 місць (88-50). *Це – цинічний популізм охлократії, підсилений невіглаством.*

Метою регіональної політики в Україні на період до 2027 року визначено **«Розвиток та єдність, орієнтовані на людину»**, яка була першою органічною складовою мети стратегічного спрямування державної регіональної політики на період до 2020 року і визначає **гідне життя для кожного в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні [2]**.

Соціальні бачення нової політики регіонального розвитку ґрунтуються на врахуванні при стратегічному та просторовому плануванні ключових викликів, які впливають на людину, інфраструктуру, економіку та природне середовище. При цьому, секторальні політики, державні та регіональні програми розвитку мають відповідати Генеральній схемі планування територій України [2]. *І це – після знищення РВПС України НАН України та ЕНДІ Держплану України!?*

Проектом Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року наголошено, що нова політика регіонального розвитку буде проводитися з дотриманням наступних принципів: *субсидіарність; комплексний територіальний підхід; партнерство та співпраця; територіальна та секторальна концентрація; прийняття рішень на основі доказів; сталі інвестиції; розвиток мереж; просторового планування як відповідності планування та реалізації програм та проектів регіонального розвитку Генеральній схемі планування територій України [2, с. 59, 60]*.

Особливої уваги заслуговує вперше визначений такий принцип регіональної політики як **прийняття рішень на основі доказів**: заплановані заходи повинні базуватися на основі отриманого досвіду, зібраних даних, висновків, рекомендацій, аналізів та оцінки для забезпечення та підтримки високих стандартів управління та реалізації регіональної політики. Реалізація цього принципу вимагає функціонування відповідних спеціалізованих аналітичних засобів, баз даних, формування та оцінки політики.

Критерієм ефективності державної соціально-економічної, регіональної, інноваційно-інвестиційної, екологічної політики є ІРЛР, який включає усі складові, що характеризують ці види політик. Тому здійснення планово-прогнозних розрахунків ІРЛР з еле-

ментами проектної оптимізації складових стають передумовами дотримання цього важливого принципу.

В проєкті Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року **«Розвиток та єдність орієнтовані на людину»** при розгляді виклику 3 *«Погіршення якості людського капіталу»* наголошено, що за 2017 рік Україна отримала значення Індексу людського розвитку (ІЛР) 0,751, що перенесло її до високої категорії людського розвитку – на 88 позицію зі 189 країн та територій. За період з 1990 року по 2017 рік значення ІЛР України збільшилося з 0,705 до 0,751, тобто на 6,5% [2, с. 14].

За період з 1990 по 2017 рік очікувана тривалість життя при народженні в Україні збільшилась на 2,3 роки, середня кількість років навчання збільшилася на 2,2 року, а очікувана кількість років навчання зросла на 2,6 року.

У 2017 році ВНД на душу населення України скоротився приблизно на 24,4 відсотка в період між 1990-2017 рр., але збільшився порівняно з 2015 роком на 750 дол. США – з 7375 дол. США на одну особу до 8130 дол. США.

Висока позиція України в рейтингу склалася передусім завдяки тому, що громадяни України мають достатньо високий рівень грамотності і освіченості населення. За індексом «Освіта» населення України згідно з рейтингом глобального людського капіталу, який був підготовлений з ініціативи Всесвітнього економічного форуму, посідає 5 місце в світі.

Наведені індикатори ІЛР рейтингової оцінки позицій України з іншими країнами і територіями наведені за визначенням Програми розвитку ООН як підсумковий показник для оцінки довгострокового прогресу в трьох основних аспектах людського розвитку:

1. Довготривале та здорове життя – вимірюється середньою тривалістю життя.

2. Рівень знань – вимірюється середньою кількістю років, витрачених на освіту дорослим населенням, *тобто середньою кількістю років навчання протягом життя у людей віком від 25 років*, а доступ до навчання та знань – очікуваними роками навчання для дітей першокласників, *тобто загальною кількістю років навчання, на які дитина, що досягає шкільного віку, може розраховувати, якщо панівні моделі вікових показників зарахування до школи залишаються незмінними протягом життя дитини.*

3. Гідний рівень життя – вимірюється валовим національним доходом (ВНД) на душу населення в доларах постійної купівельної

спроможності рівня 2011 року, конвертованих за коефіцієнтами переходу на паритет купівельної спроможності (ПКС).

У порівнянні з Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2020 року в проєкті Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2027 року відсутні помилки у наведенні результатів рейтингової оцінки ІЛР нашої держави у 2013 році. Але віднесення нашої держави до країн високої категорії людського розвитку методологічно є невірним, тому що до цієї категорії відносяться 50-55 перших країн світового рейтингу, а Україна у 2017 році займала 88 позицію. *Отже, Уряд мав би розраховувати рівень ІЛР за умови збереження Україною досягнутого у 1993 р. місця серед 50-ти перших країн, але це б засвідчило його безпорадність.*

У Глобальному Звіті з людського розвитку 1993 року Україна входила до складу країн з високим рівнем людського розвитку (таких країн було 55) і посідала 45 місце зі 174 країн і територій.

В рік Революції Гідності – у 2013 році – до групи країн з високим рівнем людського розвитку входило 54 країни (поряд із 47 країнами з надзвичайно високим рівнем людського розвитку) Україна займала 83 місце зі 187 країн і територій (значення ІЛР склало 0,734). У цьому році за ІЛР Білорусь займала 53 місце (0,786), а Російська Федерація – 57 місце (значення ІЛР – 0,778).

Індекс людського розвитку України за 2013 рік склав 0,734 і був нижче середнього значення для країн із високим рівнем людського розвитку (0,735) і середнього для країн Європи та Центральної Азії (0,738).

Україна за даними Державної служби статистики у 2014 році (з початку бойових дій на Українському Донбасі) погіршила свій результат на п'ять позицій порівняно з 2013 роком але поліпшила його на дві позиції у 2015 році зайнявши 81 місце серед 188 країн і територій світу.

У 2016 році за Індексом людського розвитку Україна посіла 84 місце, а у 2017 році – 88 місце серед 188 країн і територій світу.

У 2019 році напередодні чергових виборів Президента України один з претендентів на цей пост – **лідер партії «Основа» Сергій Олексійович Тарута** – **наголошував наступне: «Протягом останніх трьох років ООН констатує відсутність прогресу в Україні щодо розвитку людського капіталу. Наша країна зараз опинилась на 88-ій позиції зі 189 країн світу, на одному рівні з Еквадором, Перу та Колумбією. Всі європейські держави – набагато вище.**

Моя висока мета – підняти Україну в топ-25 країн світу за Індексом людського розвитку. Прийшов час в центр державної політики поставити загальнолюдські цінності» [15, с. 3].

Стратегічна ціль С.О. Тарути та його команди – топ-30; входження України до складу провідних економічних держав передбачено стратегією економічного зростання нашої держави – Доктриною збалансованого розвитку «Україна–2030», яка була розроблена вченими-економістами і бізнес-спільнотою.

Нажаль, в проєкті Державної стратегії на період до 2027 р. не наведені результати рейтингових оцінок ІРЛР областей України в період з 2013 р. по 2017 р., які є необхідними для здійснення планово-прогнозних розрахунків на період до 2027 року з визначенням рівня та динаміки відповідних стратегічних індикаторів: показників-стимуляторів людського розвитку та показників-дестимуляторів людського розвитку в регіонах.

Як умисний недолік ілюстрації рейтингової оцінки ІРЛР адміністративних областей, як і ІЛР України в цілому, стало наведення динаміки цих критеріїв без позначення місця регіону чи України в останньому календарному році у порівнянні 1993 та 1990 рр.

Також мало місце свідоме інформаційно-методичне невірне наведення результатів рейтингової оцінки ІРЛР Луганської і Донецької областей для того щоб не визнавати помилок і прорахунків органів загальнонаціональної влади в минулому (як мінімум, з 2000 до 2013 р.) та рішення надто поспішного введення т. з. АТО в Українському Донбасі.

Так, в Державній стратегії регіонального розвитку України на період 2020 р., яка була затверджена Урядом на початку серпня 2014 р. (від 06.08.2014 № 385), коли вже була відома статистична звітність «Регіональний людський розвиток» за результатами 2013 р., рейтингові оцінки динаміки ІРЛР областей представлені за 2011 р., а рівень ІРЛР – за 2012 р.

Наведені результати рейтингової оцінки ІРЛР адміністративних областей були представлені за підсумками 2011 р. з використанням Методики вимірювання людського розвитку 2012 р., що штучно підвищувало позиції Луганської Донецької областей, які вони традиційно займали з 1999 по 2013 р. – 26 і 27 місця з 27, інколи міняючись місцями.

Індикатори безпосередньо розвитку людського капіталу були передбачені також Основними прогнозними макропоказниками економічного і соціального розвитку України на 2018-2020 роки

(схваленого постановою Уряду від 31 травня 2017 р. №411), а саме [16]:

1. Фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців, млрд грн.

2. Середньомісячна заробітна плата працівників, брутто: номінальна, гривень; номінальна, скорегована на індекс споживчих цін, відсотків до попереднього року.

3. Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15-70 років, млн осіб.

4. Рівень безробіття населення у віці 15-70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до економічно активного населення відповідного віку.

Виникають питання щодо невиконання відповідних статей вказаних Законів України та стратегічних індикаторів регіонального та загальнонаціонального розвитку як до 2015, так і до 2020 років.

Насамперед, що це – цинічний популізм чи стале невігластво? Чи, може, це правовий нігілізм, чи негативні дії об'єктивних обставин? Чи, можливо, наслідки порад (не умисних або умисних) недостатньо кваліфікованих грантових міжнародних консультантів і експертів? Чи, можливо, відсутність належної професійної фахової підготовки та патріотизму працівників і керівників національної та регіональних і місцевих органів влади? Чи, можливо, це результат знищення ЕНДІ Держплану України, РВПС України НАН України, ряду ВНЗ МОН України, наукові розробки, рекомендації та пропозиції яких були обов'язковими для впровадження в життєдіяльність українського народу?

Питань значно більше, ніж маємо відповідей.

А відповідь одна: необхідність впровадження обов'язкових процедур підготовки і прийняття загальнодержавних рішень за участі вітчизняної гуманітарної та фундаментальної і прикладної економічної наук.

Але ніхто й досі не поніс, та мабуть і не понесе, ніякої історично та юридично визнаної відповідальності або публічного осуду за свої популістські рішення.

Соціальна стратифікація населення, а також розподіл українського чиновництва за доходами, за причетністю до влади, за рівнями професіоналізму сприяла, на засадах охлократії, формуванню олігархічної системи управління не тільки регіональною, а й національною економікою.

Виходячи з предмету і об'єкту аналітичного дослідження, основними напрямками переходу до стратегічного планування та державного регулювання людиноцентристського розвитку в сучасних умовах стають:

по-перше, посилення ролі держави у визначенні та регламентуванні адміністративно-фінансової підтримки мінімально припустимих соціальних стандартів і норм життєдіяльності людей шляхом організації розробки і контролю реалізації Національної і Регіональних програм людського розвитку на періоди до 2027 та до 2030 років «з внесенням відповідних змін до Бюджетного Кодексу України»;

по-друге, впровадження елементів і положень бюджетного федералізму та соціально адекватного менеджменту в механізм ефективного державного управління та врядування на загальнонаціональному, регіональному та місцевих масштабах ринкового господарювання;

по-третє, розробка Планового Кодексу України (поряд з Бюджетним і Податковим Кодексами) щодо регламентації форм, термінів дії і строків формування, відповідальності центральних і територіальних органів законодавчої та виконавчої влади за підготовку, прийняття і виконання планових рішень щодо підвищення ефективності ринкових соціально-економічних відносин за участі вітчизняної гуманітарної і економічної науки.

Підвищення рівня конкурентоспроможності регіону, як цільова орієнтація регіональної політики до 2020 року (те ж саме мало місце у прогностно-плановій регламентації цілеспрямованості регіонів на період до 2015 року) при одночасному наголошенні людиноцентристського підходу до соціально-економічного розвитку було методологічно помилковим.

У соціально орієнтованій економіці першою ціллю регіонального розвитку (*або його першим завданням*) завжди повинно бути підвищення рівня і якості життя населення як основи державності.

Індекс конкурентоспроможності регіону та Індекс регіонального людського розвитку мають різні соціальні ролі в державотворенні.

Перший критерій сприяє відцентровості розвитку регіонів від єдиного стрижня загальнонаціональної економіки – її конституційної гуманітарності.

Другий критерій забезпечує досягнення доцентровості в розвитку регіонів до їх органічної єдності в межах територіальної цілісності держави.

Причинно-наслідкові зв'язки розглянутих критеріїв формують визначення їх субординації при використанні людиноцентристського підходу до соціального планування таким чином: рівень та динаміка складових і інтегрального значення Індексу конкурентоспроможності регіонів є засобами підвищення рівня та динаміки Індексу регіонального людського розвитку.

У зв'язку з цим, найважливішим стає недопущення критичних промахів та управлінських прорахунків у визначенні цілеспрямованості державної регіональної політики на періоди до 2027 та 2030 років.

Досягнення основної мети регіональної політики та довготермінового бачення майбутнього України проектом Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 р. передбачено реалізувати на основі наступних трьох стратегічних цілей [2, с. 63-65].

Ціль 1. Формування згуртованої країни в соціальному, економічному, екологічному та просторовому вимірах.

Доцільно навести одне з провідних завдань досягнення першої цілі – відновлення та розбудова територій Донецької і Луганської областей, що постраждали внаслідок війни на сході України.

Ціль 2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.

Серед першочергових вона включає такі операційні цілі та заходи як «*Розвиток людського капіталу*» з визначенням таких складових:

1. Вища та професійна освіта.
2. Навчання протягом усього життя.
3. Збільшення ресурсів на ринку праці.

Але чому це «*Людський капітал*» за наведеними аспектами став фактором підвищення конкурентоспроможності регіонів? Може навпаки, складові Індексу конкурентоспроможності регіонів (ІКР) повинні розглядатись як фактори підвищення Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) за аспектом «*Відтворення населення*».

У порівнянні з Порядком і Методикою оцінки ІРЛР у 2019 р. за результатами 2018 р. не випадковим слід вважати перенесення впровадження Порядку і Методики оцінки ІКР на 2020 р. за результатами 2019 р. (на виконання постанови Уряду від 19.09.2018 № 768 «*Про внесення змін до Порядку проведення розрахунку індексу конкурентоспроможності регіону*») [17].

Ціль 3. Ефективне людиноцентричне багаторівневе врядування.

Досягнення цієї цілі передбачає формування ефективної системи адміністративно-територіального устрою та завершення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади зі створенням системи органів публічної влади, дружньої до людини і не обтяжливої для публічних фінансів.

Підсумовуючи викладене, необхідно констатувати наступні сутність та зміст подальшого цілеспрямованого дослідження процесів і процедур, складових і важелів державного регулювання людиноцентристського розвитку в регіонах.

На виконання постанови Уряду від 11 листопада 2015 року № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» [18] має місце наявна потреба в стратегічному прогнозуванні ІРЛР та соціально-економічному проектуванні його складових для використання:

по-перше, при розробці нових Регіональних стратегій розвитку адміністративних областей на періоди до 2027 та 2030 рр.;

по-друге, при розробці проектів Планів заходів з реалізації Регіональних стратегій на період до 2027 року – на три роки (перший етап: 2021-2023 рр.) та на чотири роки (другий етап: 2024-2027 рр.);

по-третє, для досягнення національних завдань адаптованих для України 7 Цілей Розвитку Тисячоліття на період до 2015 року (для тих регіонів, де вони не досягнуті) та декілька цілей з 17 Цілей Сталого Розвитку людства на період до 2030 року [19, 20].

Визначення **стратегічних цілей** Регіональних стратегій необхідно здійснювати шляхом вибору трьох-чотирьох або восьми з сімнадцяти Цілей Сталого Розвитку на період до 2030 року (*з конкретизацією національних завдань і визначенням стратегічних індикаторів*).

Прогнозування складових і в цілому ІРЛР кожного регіону держави за Методикою виміру людського розвитку 2012 року стає наступним етапом розробки Регіональних стратегій розвитку. Прогнозні розрахунки ІРЛР доцільно проводити за усіма 33 показниками Методики виміру ІРЛР 2012 року на статистичній базі з 2004 року.

Отримані результати дозволять визначити вже **стратегічні пріоритети** Регіональних стратегій для кожної окремої території

держави. Так, прогностні розрахунки ІРЛР Хмельницької області на 2016-2020 рр. засвідчили на необхідність приділення першочергової уваги динаміці наступних семи показників з тридцяти трьох [21, 22]:

1) коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення);

2) забезпеченість житлом у містах (загальна площа у розрахунку на 1 особу), м²;

3) інтегральний показник стану навколишнього середовища;

4) питома вага домогосподарств, які робили заощадження, або купували нерухомість (ОУЖД), %;

5) рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %;

6) частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, %;

7) рівень охоплення соціальним страхуванням (частка застрахованих осіб у зайнятому населенні), %.

Обґрунтування соціально необхідного рівня наведених показників кожного прогностного року стає наступним етапом розробки Регіональних стратегій адміністративних областей щодо визначення їх динаміки вже як **стратегічних індикаторів**.

Економіко-статистичний аналіз оцінки ІРЛР Луганської і Донецької областей з використання кореляційної матриці дозволив спочатку визначити 16 показників з 33 Методики виміру ІРЛР 2012 р. на статистичній звітності з 2009 року, а потім тільки 10 показників-індикаторів людського розвитку в цих областях, з яких 9 виявились однаковими [23, 24]:

1) коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення);

2) кількість хворих з вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення);

3) кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей 0-17 років);

4) коефіцієнт підліткової народжуваності (15-17 років);

5) рівень бідності за відносним критерієм, % (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75% медіанного рівня);

6) питома вага домогосподарств, які робили заощадження, або купували нерухомість (ОУЖД), %;

7) рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %;

8) рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років);

9) частка осіб із вищою освітою серед населення 25 років і старше, %.

Тільки по одному показнику-індикатору мало місце наявність різниці областей Українського Донбасу у визначення стратегічних пріоритетів для розробки Регіональних стратегій на період до 2027 року. Це «**забезпеченість житлом у містах**» для Донецької області та «**рівень бідності**» для Луганської області [23, 24].

Тобто, на Хмельниччині при розробці Регіональної програми людського розвитку у складі Регіональної стратегії на період до 2020 року особливу увагу слід було приділити наведеним семи показникам-індикаторам ІРЛР для визначення стратегічних пріоритетів.

В Луганській та Донецькій областях Українського Донбасу при виконанні прогнозних розрахунків ІРЛР на 2014-2020 рр. (тобто після початку громадського-військового конфлікту) необхідно вже проектувати динаміку 10 показників-індикаторів ІРЛР для визначення стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку та обґрунтування їх рівня як стратегічних індикаторів.

Крім того, порівнюючи прогнозні показники-індикатори ІРЛР усіх трьох областей, необхідно констатувати щодо визначення стратегічними пріоритетами людського розвитку в областях Українського Донбасу зменшення:

кількості хворих з вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психотропів (на 100 тис. населення);

кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей 0-17 років);

коефіцієнта підліткової народжуваності (15-17 років);

рівня бідності за відносним критерієм, %;

рівня безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років).

Збільшенню в Луганській та Донецькій областях підлягає частка осіб із вищою освітою серед населення 25 років і старше, %.

Висновки з пропозиціями. Розглянута логічна схема визначення стратегічних цілей, стратегічних пріоритетів та обґрунтування стратегічних індикаторів стає основою формування проекту

Плану заходів з реалізації Регіональних стратегій, визначених на підставі розроблення і використання Регіональних програм людського розвитку(як бази підготовки Національного плану дій зі старого розвитку).

Тобто в умовах децентралізації влади повноваження обласних і районних державних адміністрацій повинні регламентуватись виходячи з завдань досягнення узгодженості **стратегічних цілей, стратегічних пріоритетів та стратегічних індикаторів** Індексу регіонального людського розвитку кожної області з національними завданнями Цілей Розвитку Тисячоліття, які діяли до 2015 р. та Цілей Старого Розвитку, які прийняті на період до 2030 р.

Згідно постанови Уряду від 11.11.2015 р. №932 «Про порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» розроблення проекту Плану заходів на три перших роки періоду дії нової Регіональної стратегії повинна починатися не пізніше як через місяць після її затвердження. Проект плану заходів подається на затвердження Верховній Раді АР Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським радам не пізніше ніж через п'ять місяців після затвердження Регіональних стратегій [17, п. 11].

Розроблення проекту Плану заходів на наступні чотири роки періоду дії Регіональної стратегії повинно починатися не пізніше ніж за 15 місяців до завершення першого етапу її реалізації.

На затвердження Верховній Раді АР Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським радам проект Плану заходів на другий етап подається не пізніше ніж за 12 місяців до завершення строку реалізації першого етапу [17, п. 11].

Резюмуючи розглянуті вимоги інституалізації термінів розробки і затвердження Державної стратегії регіонального розвитку України і Регіональних стратегій адміністративних областей на період до 2027 року та Планів заходів з їх реалізації на 2021-2023 рр. , можна констатувати наступне:

проект Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року, яка почала розроблятися з 13 березня 2019 року, має бути подана на розгляд і затвердження Кабінету Міністрів України у червні 2020 року;

розроблення Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року повинно розпочатися у серпні 2020 року і поданий на затвердження Кабінетом Міністрів України у грудні 2020 року;

розроблення проектів Регіональних стратегій адміністративних областей на період 2027 року повинні було розпочатися з першого жовтня 2019 року і подані на розгляд і затвердження облрадами у грудні 2020 року;

розроблення проекту Плану заходів на 2021-2023 рр. з реалізації Регіональних стратегій областей на період до 2027 року повинно розпочатися у лютому 2021 року з поданням на розгляд і затвердження облрадами у червні 2021 року.

В умовах розробки і використання Регіональних програм людського розвитку і проектів Планів заходів з реалізації Регіональних стратегій областей пропонується починати розробляти одночасно з визначенням:

стратегічних цілей розвитку областей на основі визначення національних завдань Цілей Розвитку Тисячоліття та Цілей Сталого Розвитку на період до 2027 року;

стратегічних пріоритетів і стратегічних індикаторів, отриманих на підставі здійснення планово-прогнозних(з елементами оптимізації) розрахунків ІРЛР на 2021-2027 рр.

Враховуючи досвід Робочої групи Хмельницької ОДА з впровадження системи Прогнозування-Програмування-Бюджетування (ППБ) в діяльність облдержадміністрації у 2016-2017 рр., рекомендується наступна типова структура проекту Плану заходів першого етапу реалізації Регіональних стратегій областей на 2021-2023 рр.

1. Структура складових 6-ти блок-аспектів Регіональної програми людського розвитку: «Відтворення населення»; «Добробут»; «Соціальне становище»; «Гідна праця»; «Комфортне життя»; «Освіта».

2. Напрями і завдання Регіональної програми людського розвитку, які відповідають стратегічним цілям розвитку областей за національними завданнями Цілей Сталого Розвитку на період до 2027 року.

3. Проектні ідеї і масштаби їх впливу, які відповідають стратегічним пріоритетам розвитку областей, включаючи стратегічні плани ОТГ.

4. Терміни виконання і засоби реалізації, які відповідають прогнозним значенням стратегічних індикаторів ІРЛР.

5. Основні умови і ризики здійснення узгодженості проектів Планів заходів реалізації Регіональних стратегій з проектами Планів заходів з реалізації Держаної стратегії регіонального розвитку України.

6. Орієнтовний фінансовий план за обсягами і джерелами фінансування з обласного і місцевих бюджетів та коштів ОТГ.

7. Очікувані результати і показники індикатори моніторингу. Розроблення проекту Плану заходів на 2021-2023 рр. з реалізації Регіональних стратегій областей на період до 2027 року доцільно розпочати з кількісної оцінки та якісного аналізу стану виконання Планів заходів на 2015-2017 рр. та на 2018-2020 рр. з реалізації Регіональних стратегій адміністративних областей на періоди до 2015 та 2017 рр.

Особливу увагу слід приділити аналізу виконання національних завдань адаптованих до областей 7 Цілей Розвитку Тисячоліття, які діяли в Україні у 2003-2015 рр.

Отримані результати дозволять уточнити цільові орієнтири розвитку адміністративних областей в Регіональних стратегіях на період до 2027 року та завданнях і проектних ідеях проектів Плану заходів з їх реалізації на 2021-2023 рр.

Узагальнення досвіду планово-аналітичної роботи органів національної і регіональної влади у 2014-2020 рр. та врахування прикладних рекомендації і практичних пропозицій вітчизняної економічної науки дозволять вдосконалити інформаційно-статистичне та організаційно-методичне забезпечення узгодженого стратегічного управління соціально-економічним розвитком (з людським розвитком включно) кожної адміністративної області та української держави в цілому.

Література

1. Розробка проекту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/rozrobka-proektu-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2027roku/>.

2. Проект Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року “Розвиток та єдність, орієнтовані на людину”. Київ: Міністерство розвитку територій і громад, 2019. 80 с

3. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України. Додаток до Постанови «Про методологічні засади вимірювання людського розвитку для регіонів України» Колегії Держкомстату України №182/76 від 05.04.2001 р. та Президії НАН України 14.03.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_182202-01.

4. Методика вимірювання регіонального людського розвитку: Рішення Президії НАН України та колегії Державної служби статистики України від 13.06.2012 № 123-м. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_rlr2017_pdf.pdf.

5. Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень. Київ: Державна служба статистики України, 2012. 73 с.

6. Столярова В.В., Овчаренко Т.В., Калашнікова Л.М. Становлення бюджетного федералізму в Україні та особливості сучасного Донбасу. *Економічний вісник Донбасу*, 2019. № 3 (57). С. 89-102.

7. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 року № 1001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF>.

8. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 року № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/>.

9. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

10. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09. 04.1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.

11. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05. 10. 2000 року № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.

12. Про затвердження плану заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 березня 2013 року № 208-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2013-%D1%80>.

13. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

14. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 року № 275-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80>.

15. Мирна стратегія Тарути. План «Три основи» щодо досягнення миру та відновлення територіальної цілності України, 2019. С. 4.

16. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018-2020 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2017-%D0%BF>.

17. Про внесення змін до Порядку проведення розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 768. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-2018-%D0%BF>.

18. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 року № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF>.

19. Цілі розвитку тисячоліття «Україна-2010»: національна доповідь. Київ: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2010. 108 с.

20. Цілі Сталого Розвитку: Україна: національна доповідь. Київ: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.

21. Корнійчук О.О., Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В. Формування механізму державного регулювання стійкого людського розвитку Хмельницької області (від ідеї до експерименту): Ч. 1 – стан і проблеми державного регулювання). *Економіка та держава*. 2017. № 3 (березень). С. 4-15.

22. Корнійчук О.О., Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В. Формування механізму державного регулювання стійкого людського розвитку Хмельницької

області (від ідеї до експерименту: Ч. 2 – перспективи державного регулювання по-новому). *Економіка та держава*. 2017. № 4 (квітень). С. 4-15.

23. Столяров В.Ф., Шинкарьук О.В. Соціально адекватний менеджмент регіонального людського розвитку в Українському Донбасі та на Поділлі (виклики, наміри та реалії виміру 2003-2013; 2017-2027): частина 1. Метрологія людського розвитку та проблеми менеджменту в регіоні. *Економічний вісник Донбасу*, 2019. № 2 (56). С. 229-256.

24. Столяров В.Ф., Шинкарьук О.В. Соціально адекватний менеджмент регіонального людського розвитку в Українському Донбасі та на Поділлі (виклики, наміри та реалії виміру 2003-2013; 2017-2027): частина 2. Парадигма людяності, гармонії та місії регіону. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3 (57). С. 241-281.

References

1. Rozrobka proektu Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na period do 2027 roku [Development of the project of the State strategy of regional development for the period till 2027]. Retrieved from <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/rozrobka-proektu-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2027roku/> [in Ukrainian].

2. Proekt Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na period do 2027 roku “Rozytyok ta yednist, oriiantovani na liudynu” [The draft National Strategy for Regional Development for the period up to 2027 “Development and unity focused on the human being”]. Kyiv, Ministry of Development of Territories and Communities [in Ukrainian].

3. Metodyka vymiriuvannya liudskoho rozvytku rehioniv Ukrainy. Dodatok do Postanovy «Pro metodolohichni zasady vymiriuvannya liudskoho rozvytku dlia rehioniv Ukrainy» Kolehii Derzhkomstatu Ukrainy №182/76 vid 05.04.2001 r. ta Prezydii NAN Ukrainy 14.03.2001 r. [Methods of measuring human development of the regions of Ukraine. Annex to the Resolution “On Methodological Principles of Measuring Human Development for the Regions of Ukraine” of the Board of the State Statistics Committee of Ukraine України 182 / 76 of April 5, 2001 and the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine of March 14, 2001]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_182202-01 [in Ukrainian].

4. Metodyka vymiriuvannya rehionalnogo liudskoho rozvytku: Rishennia Prezydii NAN Ukrainy ta kolehii Derzhavnoi sluzhby statystryky Ukrainy vid 13.06.2012 № 123-m [Methods of measuring regional human development: Decision of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine and the Board of the State Statistics Service of Ukraine dated 13.06.2012 м 123-m]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_rlr2017_pdf.pdf [in Ukrainian].

5. Rehionalnyi liudskiy rozvytok. Statystychnyi biuleten [Regional human development. Statistical bulletin]. (2012). Kyiv, State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].

6. Stoliarova V.V., Ovcharenko T.V., Kalashnikova L.M. (2019). Stanovlennia biudzhethnoho federalizmu v Ukraini ta osoblyvosti suchasnoho Donbasu [Formation of budget federalism in Ukraine and features of modern Donbass]. *Економічний вісник Донбасу – Economic Herald of the Donbas*, 3 (57), pp. 89-102. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-89-102 [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na period do 2015 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 lypnia 2006 roku № 1001 [On

approval of the State strategy for regional development for the period up to 2015: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 21, 2006 No. 1001]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF> [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 serpnia 2014 roku № 385 [On Approving the State Regional Development Strategy for the Period to 2020: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 6, 2014 No. 385]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/> [in Ukrainian].

9. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 roku № 280/97-VR [On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine of 21.05.1997 № 280/97-BP]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

10. Pro mistsevi derzhavni administratsii: Zakon Ukrainy vid 09. 04.1999 roku № 586-XIV [On local state administrations: Law of Ukraine of April 9, 1999 № 586-XIV]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14> [in Ukrainian].

11. Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsialni harantii: Zakon Ukrainy vid 05. 10. 2000 roku № 2017-III [On state social standards and state social guarantees: Law of Ukraine of October 5, 2000 № 2017-III]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> [in Ukrainian].

12. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv na 2013-2016 roky shchodo realizatsii Stratehii reformuvannia systemy nadannia sotsialnykh posluh: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 bereznia 2013 roku № 208-r [On approval of the action plan for 2013-2016 on the implementation of the Strategy for reforming the system of social services: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 13, 2013 № 208-r]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2013-%D1%80> [in Ukrainian].

13. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 sichnia 2015 roku № 5/2015 [On the Sustainable Development Strategy "Ukraine 2020": Presidential Decree No. 5/2015 of 12 January 2015]. Retrieved from <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennia serednostrokovoho planu pryoritetnykh dii Uriadu do 2020 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 kvitnia 2017 roku № 275-r [On approval of the medium-term plan of priority actions of the Government until 2020: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 3, 2017 No. 275-p]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80> [in Ukrainian].

15. Myrna stratehiia Taruty. Plan «Try osnovy» shchodo dosiahnennia myru ta vidnovlennia terytorialnoi tsinnosti Ukrainy [Taruta's peace strategy. The "Three Foundations" plan to achieve peace and restore the territorial value of Ukraine]. (2019). (p. 4) [in Ukrainian].

16. Pro skhvalennia Prohnozu ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy na 2018-2020 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 travnia 2017 r. № 411 [On approval of the Forecast of economic and social development of Ukraine for 2018-2020: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 31, 2017 № 411]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].

17. Pro vnesennia zmin do Poriadku provedennia rozrakhunku indeksu konkurentospromozhnosti rehioniv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19.09.2018 r. №768 [On Amendments to the Procedure for Calculating the Competitiveness Index of Regions: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 19, 2018. №768]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-2018-%D0%BF> [in Ukrainian].

18. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia rehionalnykh stratehii rozvytku i planiv zakhodiv z yikh realizatsii, a takozh provedennia monitorynhu ta otsinky rezul'tatyvnosti realizatsii zaznachenykh rehionalnykh stratehii i planiv zakhodiv: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 lystopada 2015 roku № 932 [On approving the Procedure for development of regional development strategies and action plans for their implementation, as well as monitoring and evaluation of the effectiveness of the implementation of the mentioned regional strategies and action plans: Cabinet of Ministers of Ukraine of November 11, 2015 № 932]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].

19. Tsili rozvytku tysiacholittia «Ukraina – 2010»: Natsionalna dopovid [Millennium Development Goals Ukraine 2010: National report]. (2010). Kyiv, Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine [in Ukrainian].

20. Tsili rozvytku tysiacholittia: Ukraina: Natsionalna dopovid [Millennium Development Goals: Ukraine: National report]. (2017). Kyiv, Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine [in Ukrainian].

21. Korniihuk O.O., Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2017). Formuvannia mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання stiikoho liudskoho rozvytku Khmelnytskoi oblasti (vid idei do eksperymentu: Ch. 1 – stan i problemy derzhavnoho rehuliuвання) [Formation of the mechanism of state regulation of sustainable human development of Khmelnytsky region (from idea to experiment: Part 1 - state and problems of state regulation)]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 3, pp. 4-15 [in Ukrainian].

22. Korniihuk O.O., Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2017). Formuvannia mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання stiikoho liudskoho rozvytku Khmelnytskoi oblasti (vid idei do eksperymentu: Ch. 2 – perspektyvy derzhavnoho rehuliuвання ponovomu) [Formation of the mechanism of state regulation of sustainable human development of Khmelnytsky region (from idea to experiment: Part 2 – prospects of state regulation in a new way)]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 4, pp. 4-15 [in Ukrainian].

23. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2019). Sotsialno adekvatnyi menedzhment rehionalnoho liudskoho rozvytku v Ukrainському Donbasi ta na Podilli (vyklyky, namiry ta realii vymiry 2003-2013; 2017-2027). Chastyna 1: Metrolohii liudskoho rozvytku ta problemy menedzhmentu v rehioni [Socially adequate management of regional human development in the Ukrainian Donbass and Podillia (challenges, intentions and realities of the 2003-2013 dimension; 2017-2027). Part 1: Metrology of Human Development and Management Problems in the Region]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2 (56), pp. 229-256. doi: 10.12958/1817-3772-2019-2(56)-229-256 [in Ukrainian].

24. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2019). Sotsialno adekvatnyi menedzhment rehionalnoho liudskoho rozvytku v Ukrainському Donbasi ta na Podilli (vyklyky, namiry ta realii vymiry 2003-2013; 2017-2027). Chastyna 2: Paradyhma liudianosti, harmonii ta misii rehionu [Socially adequate management of regional human development in the Ukrainian Donbass and Podillia (challenges, intentions and realities of the 2003-2013 dimension; 2017-2027). Part 2: Paradigm of humanity, harmony and mission of the region]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3 (57), pp. 241-281. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-241-281 [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 02.12.2019 р.